

Santanyí
ES CÒPIA

FESTES DE SANT JAUME

Santanyí, 1995.

FESTES DE SANT JAUME

SANTANYÍ, 95

am
santanyí
ÉS CÒPIA

SALUTACIÓ

Batlia de Santanyí, juliol 1995.

De bon grat i amb gran satisfacció, un any més ençam el programa on s'anuncia l'inici de la nostra festa major, la festa de sant Jaume.

Volem, en primer lloc, manifestar fervent desig de viure tots intensament la festa, on l'alegria, la pau i la cordialitat vagin sempre per damunt de tot. La mà oberta a tothom com a gent de bé, dignes de l'honorabilitat dels nostres avantpassats. Ells visqueren aquestes mateixes terres, solcant els camps i recollint els fruits d'ametllers i figueres, per ventura en un temps més dificultosos, però els contratemps foren causa del caràcter ferm i l'esperit noble que és motiu d'orgull per als hereus d'aquella raça. Malgrat a hores d'ara els temps siguin ben diferents, no hem d'oblidar que tenim l'obligació de continuar essent portadors dels valors i virtuts pròpies d'aquells homes i dones que amb el seu esforç lluitaren per deixar-nos la terra que ens acull i sustenta.

Quasi totes les actuacions, més encara les municipals, sovint estan condicionades pel suport econòmic que honestament puguin tenir. A més si aquestes actuacions van dirigides a tot un poble, hem de tenir en compte que a l'hora de prendre unes determinacions voldríem que, al temps que són acertades, puguin coincidir amb els gusts de la majoria de la gent. És per això que hem preparat un programa de festes variat i atractiu, pensant que tenguí la major acceptació per part de tots. Alguns dels actes es mantenen, vista la positiva acceptació popular, altres intentarem que es millorin perquè ens hem adonat no complien el desig que nosaltres hauríem volgut.

**Am
Santanyí
ÉS CÒPIA**

No podem passar per alt l'esdeveniment democràtic del passat 28 de maig, les Eleccions Municipals de les quals en sortí el nou Consistori. Ens felicitem per la gran participació, que demostra la nostra maduresa democràtica i el respecte en vers la Constitució. La majoria de vosaltres, concretament el 64% han depositada la seva confiança en nosaltres, cosa molt d'estimar i que agraïm de bon de veres i, podeu estar ben segurs que no vos defraudarem. La nostra il·lusió i les ganes de treballar per Santanyí es mantenen com a flama encesa, amb esperit d'entrega i de dedicació, que forçosament s'ha de correspondre amb la confiança demostrada en nosaltres que, de bon gust, tots i cada un de nosaltres acceptam.

Que en aquests dies tan assenyalats fruïguem tots de la FESTA i per aquells que vénen de fora desitjam que puguin gaudir de la tradicional hospitalitat del poble santanyiner.

A aquells que per malaltia, impossibilitat o absència forçada no podran acompanyar-nos també els dedicam el nostre missatge de pau i de bé.

I a tots aquells que en el decurs d'aquest any ens han deixat per a sempre, aixecam la nostra pregària perquè Déu els concedesqui el descans etern.

Per acabar volem reiterar la nostra sincera i cordial invitació a tothom amb el desig que tots siguem participants dels actes de la festa.

Molts d'anys i bones festes.

Una abraçada ben forta.

Cosme Adrover Obrador, batle.

SANTANYÍ I SANT JAUME

Bru Morey

Talment un fester gegant, crema Santanyí la millor de les teies del bosc frondós de la seva història, a honra i glòria de l'apòstol sant Jaume, el creador d'una raça, de la que tammateix no hi és externa la branca illenca, empaltada de sava vigorosa, d'una tanyada de l'arbre de la vida, que un jorn de primavera morí fa dos mil anys a la llunyana terra santa.

Santanyí en treu brostada dins la pensa ferma i ben anostrada del més gran dels nostres reis Jaume II, que no debades volgué distribuir i millorar l'il·limitat ermàs del vell districte de Montucri.

Vivíem els començaments de la nostra història pròpia. Els temps heroics del tremp d'una raça, quan Ramon Llull empenia des de les terres de Miramar, entre la vinya i el fonollar, pres per l'amor, la recerca de l'Amat, a la que l'amic dedicaria tota la força del seu entercament.

Bon dia per al naixement d'un poble, que devia sobreviure als seus sotrac, any rera any, segle rera segle, amb tota la prestància i l'orgull petri del seu Pontàs.

El nom del fill del Tro, el nom de Jaume, que és nom de rei, resonaria i esclataria fort dins una geografia i una comunitat, fetes a la resistència contra l'enyorança dels seguidors de la mitja lluna, que no es resignaven a la pèrdua de la perla del Mediterrani, i que amb una tossuderia incansable, una vegada i altra, feien de reconquistar-la.

Santanyí sabé convertir en una fortalesa el seu temple primitiu, emblemàtic de la seva profunda religiositat i el seu amor per la independència, a l'entrada del clos amurallat, amb que encerclaren les seves vivendes, per no deseparar-les davant la sinistra perspectiva d'un cruel captiveri o d'un rescat car ferm, els vostres avantpassats.

No tengueren els santanyiners la sort dels de Pollença, dels de Sóller, dels de Valldemossa, que desbarataren amb encertat encontre les sorpreses dels agressors, però si saberen aprofitar-se'n del gra-

dual assossec de les seves costes, i des de l'estret perimetre, que encara marquen les runes, enfilaren les ales del seu ideal fins a crear una vila ampla i rica, èmula de les millors de l'illa.

Mentre, dalt un tossal aïllat, l'antic santuari de la Consolació és ensem far lluminós del vostre caminar, torre d'ivori del vostre més ric cabal, ensina d'un futur venturós, estímul i coratge per una fidelitat insubornable als vostres destins. Els destins, que proclamen els tùmuls ciclòpics de la primigènia raça illenca, les fosses romanes, pròdigues en llampades, i nocriques en inscripcions.

Els destins, que entonen i coregen les vostres canteres inesgotables, engendradores d'una pedra noble, que com a cera flexible corona ideals com sa Llotja de la nostra ciutat de Palma, com el Castel Nuovo de Nàpols, o com la Verge, dita de la Font de Déu, que centra els meus afanys allà a les llunyes terres, que veuen pondre-se el sol, racó de pau d'aquell Miramar, moll d'os de la nostra història, que veié com Ramon en prenia la volada vers el seu món d'apostolat, engrunat per l'amor que li era essència.

Perdonau, santanyiners el meu atreviment. El vostre batle, pel qui senti un alt respecte, al que heu votat una altra volta, perquè dugui en la seva mà experta les regnes de la vostra identitat, ha provocat el meu aguait.

Acab demanant per a tots els fills de Santanyí, també per a aquells, que lluny de la llar senten l'enyorança de la terra, la protecció del gloriós sant Jaume.

I per molts d'anys. □

Am
SANTANYÍ
ÉS CÒPIA
DIGITALITZADA

GALERIA

Sentiment Festiu

Dibuix d'Antoni Riera

L'art a Santanyí

JOAN SALOM I FERRER, POLIFACÈTIC. I

Miquel Pons

El segle XVIII^a a Santanyí

El segle XVII^a és una altra pàgina de la Història de Santanyí una vegada tallades les baules que encadenaven a la por els mallorquins, i concretament els santanyiners d'ahir, al risc musulmà. S'ha repetit tantes vegades que el que no feren els romans ho portaren a terme els homes del segle XVIII^a. Un repàs, un passar revista als esdeveniments, un aturar-nos davant les edificacions, àdhuc les deixalles com les que resten de la malaguanyada conducció d'aigua des de es Pou del Rei, de s'Alqueria Blanca, fins a la Placeta de la Canal, com els inicis gloriosos de la parcelació d'algunes possessions, el naixement de nuclis urbans en el terme, la col·locació de la primera pedra de la nova església, ... ens parlarien d'un intent de millora una vegada asserenada la mar de les nostres mars.

I per la mar de Cala Llonga, sempre la mar, el 16 de juny de 1715, ens invadí un altre perill que ens encadenaria, d'una altra façó, la Mallorca divuitesca. Els soldats del primer rei borbó, Felip V^a, duc d'Anjou, manades pel general D'Aspheld desembarcaren a Cala Llonga i a les immediacions de Cala Ferrera i Calonge s'enfrontaren als mallorquins autèntics que els barraren el pas amb els conseqüents morts i ferits. Dels felanitxers morts en la batalla en sabem els noms gràcies a mossèn Pere Xamena. Tal vegada hi sucumbiren santanyiners encara ignorats. La victòria de les tropes reials significà l'anihilació del poble mallorquí, de les entitats autonòmiques, dels furs, dels privilegis i de la llengua. Del 28 de novembre del mateix any data el Decret de Nova Planta, amb validesa des de 1718, quan desapareix el Gran i General Consell. Després del safranat de les armes les tropes vencedores, en tants de sentits, de passada per Felanitx, creuaren Campos dirigint-se a Ciutat. L'historiador Francesc Tallades ens revela, a la "Història de Campos", novament editada, el comportament dels triomfadors i dels vençuts: *Pasó por el territorio de Campos el ejército de Felipe V al mando del Excmo. Sr. D. Claudio Francisco Bidal Marqués de Asfelt*

para sugetar esta isla al legítimo gobierno, y siendo así que hizo mucho daño en otras villas, se portó con mucha moderación con los campesinos á causa de su fidelidad.⁽¹⁾

La nissaga dels Salom a Santanyí

A finals del segle XVIIIe, el 24 de gener de 1792, va néixer a la vila de Santanyí Joan Salom i Ferrer, de Ca's Mosson. ¿Seria casa seva la mansió ubicada a la part inferior de la Plaça Major, amb un portal amb dovelles que podrien inscriure-se dins una circumferència?

No és el moment, ni tampoc el meu intent a hores d'ara, esbrinar la genealogia ramificada, des de les arrels fins als branquillons de les baldanes, de Joan Salom i Ferrer. Així mateix aportaré algunes troballes de la nissaga dels Salom a Santanyí, cirugians de la vila i de l'escultor-pintor.

Entre els familiars de Joan Salom i Ferrer es localitza el doctor Gabriel Salom esposat amb Antonina Barceló, pares de Sebastia Salom, cirugià, casat amb Miquela Ferrer i progenitors de Joan Salom i Ferrer, Catalina, Miquela, Jerònima, nascuts entre 1792 i 1822?

Els avis materns dels Salom i Ferrer foren Joan Ferrer i Catalina Vidal.

Juan Salom fill de D. Sebastia y Miquela Ferrer cons. nat als 24 janer 1792 baptisat dit dia min. Dr. Nicolau Pons Ror. Avis paternos Gabl. Salom y Antonine Barcelo; maternos Juan Ferrer y Catha. Vidal. Padrins Rt. Jaume Salom Pre. y Cath. Adrover⁽²⁾

Joan Salom i Ferrer es casà amb Margalida Rosselló i Mir, filla de Cosme i Miquela, i engendraren Joan Salom i Rosselló.

Juan Salom fill de Juan Salom y de Margta. Rosello, cons. nat á a febrer de 1837 y batxat als dits. Parents Sebastia Salom y de Miqla. Farrer cons. Materns de Cosma Rossello y de Miqla. cons. Padrins Sebastia Pau Pons y Andrevá Barceló. Minise. Dr. Sebastia Oliver Pre. Vic.⁽³⁾

Juan Salom viudo de Margarita Rosselló natural y vecino de esta, de edad de setenta y cuatro años, carpintero, hijo de los cons. D. Sebastián, cirujano, y Dª Micaela Ferrer, falleció día cinco de Agosto de mil ochocientos sesenta y siete. Murió ab intestato.⁽⁴⁾

L'esposa de Joan Salom i Ferrer, Margalida Rosselló i Mir, va morir als cinquanta anys el 1847.

Potser que entre els Salom actuals, de Santanyí romanguí algun descendent de l'artista escultor-pintor però més nomenat com a fuster.

Altres Saloms integren les famílies Salom-Clar, Salom-Alou, Salom-Salom, ...

L'obra diversa de Joan Salom i Ferrer a Santanyí,

s'Alqueria Blanca i Consolació

Hi ha constància que Joan Salom treballà, -esculpí o pintà per a les esglésies de sant Andreu, de Santanyí, lloc de la seva naixença, de la seva vida, de la seva mort, per a l'església de la llavors vicaria de s'Alqueria Blanca, per al santuari del *Puche* de Consolació i per a les esglésies foranes del terme, com a Ca's Concos des Cavaller, (la tenc ben documentada) s'Horta i Capdepera.

És Joaquim Me Bover que a les seves *Miscelaneas*⁽⁵⁾ s'ocupa, una i altra vegada, de l'obra de Joan Salom. Segons Bover a l'església nova (1786-1811), es troben les següents pintures i escultures:

Salom (Juan) natural de dcho. pueblo (Santanyí): es pintor y escultor. Las estatuas de la Beata y de San Mar-sal de su capilla, y las del Corazon de Jesus, de S. Cayetano y S. Luis Gonzaga son suyas. Lo son tambien las telas de Sta. Escolastica en la capilla de la Beata, la de S. Jorge de la del S^o Cristo, la de S.^a Catalina y la de S. Jose en la del mismo santo.⁽⁶⁾

A la capella de la Purissima hi ha un nínxol amb la imatge de la Mare de Déu morta atribuïda a Joan Salom.⁽⁷⁾

Altra volta Bover aporta la notícia que l'esmentada imatge és de Nicolau Pons:

Fue buen escultor: es suya la estatua de la Virgen de Consolación de Santañy elogiada por Berard: la trabajó en 1780. Tambien es suya la Virgen de Agosto de la Parroquia de dicha villa y el candelero con el Angel dela vela Pascual dela de Felanitx.⁽⁸⁾

Una pintura notable de Joan Salom és la tela, de sant Josep, que cobria la fornícula de la capella del pare putatiu de Jesús, durant la setmana de Passió i Setmana Santa.⁽⁹⁾

A l'*Inventari del Rector Cerdà* (1860) consta un sant Francesc d'Assís, de colado, obra nueva de Salom.⁽¹⁰⁾

Una talla menor es relaciona amb la Dolorosa dels Dotze sermons del Dia del Ram i de Setmana Santa:

Son data diez y siete libras importe de la cara y manos con su correspondiente armazon de N.S. de la Soledad que hizo el maestro Juan Salom. 17 11.⁽¹⁰⁾

Una nota solta correspon a 1866, quasi al termini de la vida de Joan Salom:

Nueve libras, quince sueldos que recibe Maestro Juan Salom por su trabajo del Escudo de Armas y lapidas del portal.⁽¹⁰⁾

A s'Alqueria Blanca, el 1851, l'any següent a la vinguda del primer vicari, mossèn Gabriel Mora, era obrer de sant Antoni, en Pere Bonet. De 1853 *Son data 7 lliures 13 sous 6 diners valor de una figura de S. Antoni trabajada por el escultor Juan Salom.* Deu ser el sant Antoni petit, que tenia tabernacle, l'obreria posseïa una bandera blanca i la imatge presidia les benediccions el dia de la festa.⁽¹¹⁾

Del mateix any *Son data 40 lliures importe de una figura de la Virgen como consta en el recibo firmado por el maestro escultor.* Pot ser sia la Mare de Déu de Pasqua i és possible que l'escultor sia Joan Salom, (a) es Trepan. La compra de *un vestido para la Virgen*, quasi ho confirma perquè, aleshores, sols es vestia la Mare de Déu de Pasqua, que té un altre rostre de pena utilitzat el Diumenge del Ram i a les processons de Setmana Santa.⁽¹²⁾

De 1860. *Son data 3 lliures import de cinco jorns del maestro escultor Juan Salom para colocar y arreglar el altar mayor 19 julio.* ¿És de Joan Salom la imatge de sant Josep, patró del poble?⁽¹³⁾

El 1861 es registra un donatiu del bisbe, en tota seguretat Miquel Salvà, de 60 lliures, 4 sous i el producte d'una rifa i l'ofrena dels feels de 17 lliures, 6 sous per pagar una figura de Jesús Ressuscitat treballada per l'escultor Joan Salom a 20 d'abril per valor de 20 lliures.⁽¹⁴⁾

Entre 1866 i 1867, mossèn Andreu Pons entregà al vicari Mora varies partides a compte d'una figura de sant Roc encarregada al mestre Joan (a) Moson.⁽¹⁴⁾ El 1867 és el mateix any de l'òbit de l'escultor Salom.

Sant Josep.
Obra de Joan Salom. Segle XIX
Oli sobre tela. 235 x 140 cm.
Parròquia de Santanyí

posició no dubt en admetre que eren de Joan Salom, com les paternitza Bover. Les pintures foren repicades, silenciosament, quan les obres d'acondicionament per albergar el 1972, la primitiva talla de la Mare de Déu de Consolació, en substitució de la imatge treballada per Nicolau Pons, vers 1780. □

A Consolació de bell nou és Bover que notifica la presència de l'obra de Joan Salom, que esculpeix sant Roc, avui molt malmés. *Consolación... La (capella) de S. Roque tiene la estatua buena, obra de Juan Salom. Este mismo es el autor del plano y su ejecución del altar mayor.*⁽¹⁵⁾

Bernat Vidal i Tomàs al seu llibre *Consolació...*⁽¹⁶⁾, repeteix l'anotació boverina i qualifica Joan Salom, de Ca's Mosson, de pobre escultor pagès de finals de 1700.

La imatge de sant Roc ubicava a la seva capella sota el cor de Consolació. Quan les reformes de 1936 el col·locaren, sobre una mènsula, al costat esquerre del retaule de l'altar major de Nostra Dona de Consolació, mentre al costat dret instal·laren sant Domingo. Darrera el retaule hi havia unes pintures que pels colors i la dis-

Cala Figuera
Estiu 1995

NOTES

- (1).- Edició facsímil. Edicions Roig i Montserrat. Campos 1994. Pàg. 209.
- (2).- A.P.S. Notas de Bautismes. 1755 a 1809.
- (3).- A.P.S. Baptismes 1810-1853.
- (4).- A.P.S. Libro de Notas de Defunciones de 1845 a 1887.
- (5).- *Miscelánea erudita majoricense*. Divuit toms manuscrits que es troben a la Biblioteca March, de Ciutat.
Miquel Pons.- Santanyí dins "*La Miscelánea erudita majoricense*" de Bover. Santanyí. 1985.
- (6).- *Miscelánea* ... Tom X. Campos 1839.
- (7).- Andreu Ponç i Fullana. *Temples i oratoris del terme de Santanyí*. 1974.
- (8).- *Miscelánea* ... Tom IX. Banyalbufar 1836.
La figura de la Mare de Déu Assumpta de Santanyí consta 27 11, i es va beneir el 15 d'agost de 1861 A.P.S. Data 1-VII-1851 a 30-VI-1862.
- (9).- Andreu Ponç. *La pintura religiosa a Santanyí. Segles XVII al XIX*. (Campos, Impremta Roig. 1985). Pàg. 8, foto núm. 15.
- (10).- A.P.S.
- (11).- A.P. s'Al. Bl. *Dadas del Libro de Culto y fabrica de la Iglesia de la Alqueria Blanca*. 1850.
Miquel Pons.- Festes de Sant Roc. 1977, i "Parròquia-78" núm. 5.
- (12).- A.P. s'Al. Bl. *Llibre de la Obraria Major de la Alqueria Blanca*. 1850.
- (13).- A.P. s'Al. Bl. *Llibre de la Obraria Major de la Alqueria Blanca*. 1850.
Miquel Pons.- Festes de Sant Roc. 1977.
- (14).- *Libro de Culto y fabrica* ... 1850
Miquel Pons.- Festes de Sant Roc. 1978.
- (15).- *Miscelánea*. Tom XII. *Miscelánea Pascual*. A.H.M. Tom VIII.
- (16).- Impremta Mosèn Alcover. Palma. 1949. Segona edició 1971.

INVENTARI DELS BÉNS DE BARTOMEU BONET DE SANTANYÍ

*"Elements materials de la vida quotidiana
a la Mallorca baixmedieval". (Part forana). Palma 1994*

Maria Barceló Crespi

Sens dubte, un estudi històric sobre la vida quotidiana, al menys per a l'època medieval, ha de comptar amb l'anàlisi de les dades contingudes en la documentació de caràcter notarial i de manera més concreta en els inventaris.

Els inventaris de béns de difunts es duïen a terme per avaluar de manera exacta quina era l'herència i consistien en una relació, més o menys exhaustiva, dels béns immobles i mobles que comprenia des dels edificis fins als estris casolans, a les propietats rústiques, als esclaus o als censos que rebia el titular de l'heretat passant pels objectes més curiosos i de vegades més insignificants. Es a dir, hom pot conèixer com eren les cases i els objectes que s'hi guardaven.

Aquest tipus de documentació es redactava davant notari i amb presència de testimonis quan, generalment, es procedia a dictar testament o a fer-lo efectiu.

Amb tot, idò el seu interès des d'un punt de vista històric és innegable malgrat no ser suficient per parlar de la vida a l'interior de la casa, sobretot si s'estudien de manera aïllada.

La relació de béns inventaris reflecteix, de manera òbvia, el "status" socioeconòmic del propietari. Així la quantitat i la qualitat d'objectes és molt desigual, fins i tot entre membres d'un mateix estament social. Es troben inventaris molt extensos, potser d'una cinquantena o més de folis, i d'altres que just n'ocupen dos. A més, cal tenir en compte que hi havia molta gent que ni tan sols no tenia la possibilitat de fer inventari perquè no posseïa gairebé res.

Malhauradament, per a l'època baixmedieval, s'han conservat pocs inventaris de Santanyí. Malgrat això, l'exemple de Bartomeu Bonet permet una aproximació a la realitat d'una casa santanyinera de poc més de cinc-cents anys enrera.

1469, agost, 22

Inventari dels béns de Bartomeu Bonet de Santanyí
A.R.M., Prot. M.-347, ff. 54-57

Die lune XXII mensis augusti anno a Nativitate
domini MCCCCLXVIII

Inventarium bonorum Bartholomei Bonet quondam habitator parrochie de Sentayigio factum per dominam Johanetam uxorem dicti Bartholomei heredam usufructuariam factum sine periudicio sue dote et aliorum jurium sibi pertinentium in dicta hereditate.

Cum propi obdoli maculam evitandam amnemque fraudis et suspitionis materiam tollendam heredes tutores fidei comisarii et illi qui bona gerunt alineae teneantur facere et confitere inventarium seu reportorium de boins eis delatis ne dum lucrum sperent in dampnum incidant id circo ego Johanneta uxor et heres usufructuaria Bartholomei Bonet quondam habitatoris parrochie de Senateyigio cum testamento facto in posse notario infrascripti sub die mercurii secunda mensis augusti anno a Nativitate Domini MCCCCLXIII^o volens uti beneficio inventarii a iure indulto ne ultra vires hereditarios tenear nisi in quantum rerum (...) ad me volente sufficiant et non ultra (...) et ante ponito Sancte Crucis signo sive tamen preiudicio jurium meorum tam dotialium quod per aferorum et quod (...) inventarium non fiat michi preiudicium ymo salva remaneant et illessa utiquod qui ymo possum repudiare si michi visum fuerit dictam hereditatem facio inventarium seu reportorium de bonis dicte hereditatis que ad manus pervenerint in hunc qui sequitur modum.

Et primo invenio in dicta hereditate quoddam hospicium scituatum in dicta parrochia de Senteyigio in alodio domini Regis ad vicissimum de laudimio tenetur etiam per Guillermm Denus dicte parrochie ad censum duarum quarteriarum frumenti censualium anno quolibet solvendarum in ffeſto sanctorum Petri et Ffelicis mensis augusti. Et affrontatur dictum hospicium ex una parte cum hospicio Andrey Bremone et ex alia parte cum hospicio Jacobi Berber et ex alia parte cum quodam ferreginale Mathei Bonet et ex duabus partibus cum viis publicis in quoquidem hospicio invenio res sequentes:

Primo hun assa de pèll gellat ab hun bast
Item huna aradre ab hun jou e huna reya

Item dos cuxins de laurar
Item huna scala de fust ab sis ascalons
Item dos colars dolentes
Item huna taule largua ab sos petges
Item hun banch curt
Item altre bast de bèstia mular
Item huna piqua de tenor de deu quartés
Item huna ole de coure de tenor set scudelles
Item hun morter de coure ab se mà
Item huna astore de palma
Item huna sària
Item dues posts per tenir pa
Item dues bótes blederes
Item dues posts dolentes
Item dues astormies
Item huna flasada per marfaguay
Item altre flasade dolenta
Item hun fre mular
Item huna romane de pes manor
Item hun calestó de ferro ab ses belanses
Item huna alfabiata per tenir ayguo
Item hun cadaff de terra
Item hunes stasores xiques per tallar drap
Item hun ast de ferro petit
Item hun satriy de vidre
Item tres gerres de terra
Item dos cadafos de terra
Item hun cortí de sis quartés
Item huna taule redona
Item huna quonque poqueta
Item dos cadafos d'eram
Item dos banchs petits de taule redona
Item hun artibanch dolent
Item hun almut
Item altre banch curt
Item hun puat
Item hun cossi
Item altre gerra de terra
Item huns ferros de foch
Item huns levadors de ole

Item tres humaners
 Item huna pastera
 Item altre banch petit
 Item hun morter de pera
 Item quatre oles de terra e dues casoles le una de aram l'altre de terra
 Item tres telledors de fust
 Item hun llanterna
 Item hun plat de stay
 Item sis scudelles de terra
 Item tres plats de terra
 Item tres posts dolentes
 Item hun librel de terra
 Item hun calderó bo
 Item huna giradore
 Item huna culere de fust
 Item hun torn per menar carabasses
 Item huna raya
 Item huna sistella de verduchs
 Item huna pella ab se giradore
 Item hun ganxo per traure la carn de la ole

Item le cassa del oli atrobam les cosses següents:

Primo hun sach de càyem ab huna quortere e mitge de ordi de sivade
 Item huna caldera
 Item hun garbell
 Item huna sanaye de palma
 Item huna alfàbia per tenir oli en le qual havia entorn sis cortans de oli
 Item hun mig cortay per vendre oli de terra
 Item huna saqua de càyem en le qual ha entorn quatre quorteres de ordi mitgench
 Item huna sporte entorn de hun almut de faves
 Item hun carretell de tenor de L quorteres
 Item huna portedore desfonade
 Item un cubel en lo qual he entorn dues quorteres de ordi
 Item un altre cubell nou en lo qual ha entorn huna quortere e mitge de forment
 Item ab huna sanaye de palma entorn quatre almuts de ferma

am
 santanyi
 ÈS CÒPIA

Item dos carretellets per tenir pex
 Item huna pale de fust per girar blat
 Item dues posts sotiles
 Item hun paner de verduchs
 Item huna satrie de terra cuberte d'espart
 Item hun altre cubell entorn tres quorteres de forment
 Item tres sachs de càyem en los quals ha entorn tres quorteres de forment net e huna quortere e mitge de rebelexs
 Item huna portedore ab hun almut de ordi
 Item dues alfàbies de terre de tenor de vint en corta
 Item dos berrells de sardines en lo qual ne ha hun ple e altre buyt
 Item dos sedassos de poqua valua
 Item tres gerres de terra
 Item altre alfabieta buyde
 Item altre berel de sardines buyt
 Item huna xapa de ferro
 Item huna bóte bledere en le qual ha entorn sinch quorteres de sivade
 Item VIII forques de era
 Item huna panere de canyes per tenir pa
 Item sis ampoles entre grans e poques
 Item dos gots
 Item hun telledor de terra
 Item huna casole de terra
 Item huna gulade de bèstiies
 Item hun ast de ferro
 Item huna taleca mitgensera

Item en le cambre de la portela atrobam les cosses següents:

Primo hun caretell nou de L quartés
 Item dues libreles de terra
 Item hunambut de vendre vi
 Item hun artibanch de dues caxes en los quals atrobam les cosses següents:
 Primo hun covonet e huna sanaye de palme
 Item hun gipó del dit defunt de drap vermel migenser
 Item hun gonel del dit defunt de drap blau sens mànegues mitges
 Item altre gipó del dit defunt de drap verd

Item altre gonel del dit defunt nou
 Item una corde càyem prima
 Item huna barelete de tenor de hun cutter
 Item hun cuxí plen de ploma
 Item una sanalle de palme
 Item hun sequet de càyem
 Item hun mig forch de sebes
 Item hun culitor de olives
 Item hun trevesser oldà
 Item altre sach de càyem
 Item huna caxa bona de noguer en le qual ha les cosses següents:
 Primo tres tovelloles de bri e stopa
 Item tres lensols de càyem de tres telles cascan
 Item huns arganels nous
 Item hun caretell vinblenquer nou
 Item hun gipó oldà de drap verd
 Item hun corfre ferrat en lo qual ha les cosses següents:
 Primo tres tovaies de càyem curtetes
 Item hun plech de tovellons mitgensers
 Item huna cuberta de cuxí ab rande
 Item altre caxeta en le qual atrobam les cosses següents:
 Item huna mitge robe blave vella
 Item hun gramayó negre
 Item hun baret blau
 Item hun lit petit de posts ab se màrfagua
 Item dos lensols de bri e stopa cascan de tres telles
 Item huna mitge flasade de bore nova
 Item dues bótes blederes en les quals ha entorn a le huna sis
 quorteres de ordi e l'altre sinch quorteres de forment
 Item altre bóte de mena vinadera

Item a le cambre en la qual és pessat de aquesta present vide
 lo dit defunt:

Item hun lit de posts ab se màrfagua
 Item dos lensols de bri e stopa cascan de tres telles mitgensers
 Item huna flade (*sic*) de bore mitgensere
 Item hun trevesser lisat plen de ploma
 Item huna saqua
 Item altre artibanch vell
 Item altre artibanch buyt

Item hun marfaguay
 Item una lensete dolente

Item una pessa de terra e vinye le qual ha e possehex en lo terma
 de la dite perròchie en alou del Senyor Rey e a vintè de luiss-
 ma. E més és tingude al molt honorable mossèn Arnau Sure-
 de cavaller a cens de dues quorteres e sinch almuts e mig.
 Afronta ab la camí que va a Felenig e de altre part ab en
 Jacme Vidal e de la altre part ab en Crexell e de la altre part
 ab los hareus d'en Jaume Vicens e de part altre ab n'Antoni
 Gual.

Item huna vinye le qual ha e possehex en lo terma de la dite
 parròquia en alou del honorable rector de la dita parròquia a
 XII de luissma e més és tengude als aniversaris de la esglé-
 sia de Felig a cens de quatre sous, més és tingude per los ani-
 versaris de le dite església de Senteyí a cens vuyt sous e de
 altre part als dits aniversaris de Senteyí a cens de setze sous
 cascan any peguadors en les festes de Pasquo e Sent Miquel.
 Affronta de una part ab terra vinye d'en Mateu Bonet de la
 altre apart ab una possessió d'en Miquell Stepol e de altre
 part ab le vinye dels hareus d'en Jacme Vicens e de la altre
 part ab lo (...) del vinyet.

Hec ante bona et non alia inveni in dicta hereditate protestor tamen et
 dico quod si aliqua alia bona invenero que hereditate pertineant illa
 in presenti inventario seu in alio legitimo documento scribi et poni
 faciam tolo et fraude cessantibus quibuscumque. Actum est hoc in
 parrochia de Senteyigio die lune vicessima secunda mensis augusti
 anno a Nativitate Domini millesimo quadringestesimo sexagesimo
 nono. Signum mei Joannete predictae que hoc inventarium laudo et
 firmo.

Testes Guabriell Vicens et Simon Albert dicte parrochie habitatores. □

am
 santanyi
 ÈS CÒPIA

EL CA EIVISSENC

Miquel Roig

Sense cap dubte Sant Jaume és la festa grossa dels santanyiners. Ens du bulla, alegria, germanor, records d'aquells que ja no la gaudeixen amb nosaltres i, també, de qualche nova esperança o il·lusió futura. Si de veritat és la festa de tots, d'una manera molt especial ho és per a un col·lectiu concret: els caçadors.

Durant molts d'anys la festivitat de Sant Jaume ha simbolitzat la data de l'obertura de la caça, de la captura dels primers "canongets", de la finalització de la veda i això fa que, per doble motiu, es sentin plens de goix i alegria amb la esperança de que la temporada serà agraïda i copiosa en peces de caça.

La pràctica de l'esport de la caça, com tota cosa, ha estat sotmesa a canvis per motius diferents. Abans, malgrat la llei no ho permetés, es caçava amb arts que durant els darrers anys han anat perdent-se: "petges", "lloses", "visc", "abeurades", "filats", "amb llum i pala", etc.

Al nostre terme el conill era més abundant perquè no es coneixien les malalties que ara tant el minva. No coneixíem la mixomatosi, la pneumònia vírica, el mal de peu, etc., i l'abundància d'aquest roegador era tant nombrosa que ens permetia caçar-lo tot l'any i per tot el terme. Al camp, a més del cant dels ocells es podia sentir el dels santanyiners que, amb la seva suor, s'encoratjaven per arrabassar del terròs i de la roca el gra que li serviria de sustent per a ell mateix i per al seu bestiar.

Era llavors quan l'home i la terra es juntaven cada dia, quan molts de santanyiners duïen un ca fermat al carro per fer-los companyia i, al mateix temps, per poder capturar, si era possible, un conill per afegir als fideus que, sota l'ombra de la figuera, li donaria forces per acabar l'aspra tasca del dia.

El pas dels anys, els esdeveniments socials, econòmics, el turisme i l'augment en la recerca de treballs més còmodes i rentables ens ha erosionat i canviat els costums. Ja no veïem passar el carro amb el ca eivissenc, per això, amb l'esperança de què els pocs que queden no desapareixin, vos ne voldria dir unes poques paraules.

Del famós ca eivissenc, anomenat a Mallorca "ca de caça", en poden distingir dos tipus. Un és de pèl llis, més veloç, més abundant, més lluitador i més valent. Té qualche taca d'un vermell pàl·lid dins una capa blanca. L'altre és el ca eivissenc de pèl llarg, "serrut" menys ràpid en la carrera però més espectacular en la forma de caçar, també és menys musculós i un poc més baix.

Es diu que el primer té l'origen en el pla de Mallorca mentre que el segon és el de muntanya potser degut a que les garrigues del pla difereixen de les de muntanya que són més aspres i més atapides.

Durant els anys anteriors al 1931, en castellà se'l coneixia amb el nom de "podenco mallorquí" segons un escrit de l'enginyer agrònom Miguel Elena Roselló, autor d'un dels millors escrits referents a l'esmentat ca titulat "El ca eivissenc: l'alternativa".

L'origen d'aquest magnífic ca és molt confusa. Se sap que ja fa més de 3.500 anys abans de Crist hi havia cans molt similars als nostres a l'antic Egipte. Podem veure-ls en els baix-relleus amb escenes de caça d'aquell antic país del Nil, per la qual cosa no és d'estranyar que molts diguen que, per els esdeveniments de la Història, han arribat a les nostres illes.

La seva morfologia és de tots coneguda: és atlètica amb les masses musculars ben definides, molt vivaç i intel·ligent.

Quan va aperèixer la terrible mixomatosi (aixó poden donar-ne les gràcies al Dr. de Lille), va proliferar la quantitat de llebres i la velocitat del ca eivissenc no era suficient. Es va creuar aquest ca amb el "galgo español" aconseguint més rapidesa però al mateix temps es va perdre sentit de l'oïda i només servia per caçar en els sementers. Una altra cosa que es va perdre fou el lladrar quan perseguia un conill o una llebre, la qual cosa aprofitaren els furtius (depredadors de dues cames que tant de mal fan als caçadors esportius).

Varen passar els anys i els caçadors es conscienciaren de què allò era un disbarat i deixaren aquesta pràctica de mestissatge i tornaren a la postura primitiva.

Aleshores es veuen pocs cans creuats la qual cosa ha estat en bé de la raça.

L'afició d'aquest animal per caçar és tant forta que és àdhuc més poderosa que l'instint alimentari o sexual. Frequentment caçant amb grup, de quatre o cinc cusses, i havent n'hi una d'elles amb zel el mascle no s'hi acosta per poder satisfer la seva passió per caçar el conill a barres.

La seva forma de caçar és un espectacle digne de déus, amb els seus salts de més de tres metres d'altura, la seva intel·ligència per a tallar el camí al conill al qual persegueix, fer-li canviar la ruta per desorientar-lo i fer més fàcil la captura. A Mallorca es permet caçar amb un grup màxim de sis cans.

La caça més atractiva es fa amb un sol ca. Record que el meu amic, amant dels cans, amant de la caça i caçadors esportius i President de la Federació de Caça de Balears D. Antoni Tomàs Vaquer

(Dn. Toni de Ca'n Cota) va contar-me que Dn. Félix Rodríguez de la Fuente, amb un ca anomenat "Fermín", a S'Avall, va caçar, pocs dies abans de morir, dins tres tipus de terrenys diferents per poder valorar les qualitats del ca va fer córrer onze conills dels quals en capturà nou. El Dr. Rodríguez de la Fuente va prometre que després d'un reportatge que havia de fer a la Península tornaria per fer-ne un del ca eivissenc. No va poder tornar perquè tingué un accident amb l'helicòpter i perdé la vida.

Aquest ca que és noble, esbelt, atlètic, valent, inigualable caçador, de mirada noble, lleial, capaç de grans esforços i sofriments és una joia que hem d'estimar i sentir-nos orgullosos d'ell.

Davant ell ens hem de descobrir tots els que estimam aquesta forma de caçar "a dent".

De tot això vos ne poden parlar molt més, i millor que jo, en Rafel Vidal (pare i fill), en Bernat Picó Garcías, en Jaume Vidal Picó, en Pep Rosselló, en Baltasar Senrí i més que em perdonaran que no els recordi.

I també vos ne parlarien en Toni Pons Sbert (de s'Olivó), en Toni de Son Alegre, en Baltasar des Forn, en Miquel Seuva, en Damià Talaia, i molts d'altres, si Déu no els hagués cridat per anar a caçar en el seu vedat del Cel del qual ja mai més tornaran.

Una abraçada a tots els amants dels cans. □

FESTES DE SANT JAUME - Santanyí 1995

Programació dels actes a celebrar els dies 16, 20, 21, 22, 23, 24 i 25 de juliol, sota el patrocini de l'Ajuntament

DIUMENGE, dia 16

A les 09'00 h.- • Començament del II Torneig de Petanca "Sant Jaume 95". Organitzat pel Club de Petanca "Es Pontàs". Patrocina l'Ajuntament. Instal·lacions de la Residència. Programes apart.

DIJOUS, dia 20

A les 22'00 h.- • PREGÓ de les festes de Sant Jaume a càrrec de mossèn Antoni Fullana Moragues. CONCERT per la Coral Sant Andreu sota la direcció d'Andreu Julià Rosselló. Escola Municipal de Música.

DIVENDRES, dia 21

A les 19'00 h.- • Començament del torneig de FUTBOLET organitzat per "Santanyí-futbol Sala". Camp d'esports.

• Inauguració de l'EXPOSICIÓ DE PINTURES de Maria Caldentey Ferrer. Sala d'exposicions de "la Caixa"

A les 19'30 h.- • Inauguració de l'EXPOSICIÓ DE PINTURA "Els arbres" de Francisca Adrover Julià. Casa Municipal de Cultura.

A les 22'00 h.- • Presentació del llibre de poemes "El color del diumenge" de Jaume Mateu Martí, guanyador del X certamen de poesia "Bernat Vidal i Tomàs". A la Sala.

A les 23'00 h.- • VERBENA amb *Presuntos Implicados* i *Gossos*. Camp d'esports.

DISSABTE, dia 22

A les 08'00 h.- • Quart Campionat de Colombofília "Sant Jaume, 95". Organitzat pel Club Colombofíl, Santanyí.

A les 17'30 h.- • Sortida de dimonis i caparrots acompanyats del xeremiers de Sencelles.

A les 18'30 h.- • CORREGUDES DE CINTES i jocs per a nins i nines a la plaça Major. Per les cintes es repartiran números per determinar l'ordre de participació.

A les 19'00 h.- • Finals del torneig de FUTBOLET. Camp d'esports.

A les 21'00 h.- • Partit de BÀSQUET, Senior femení. B.C. Santanyí i altre equip a designar. Pavelló Esportiu.

A les 22'00 h.- • Partit de BÀSQUET, Senior masculí. B.C. Santanyí i altre equip a designar. Pavelló Esportiu.

A les 23'30 h.- • VERBENA CAMP, a la Plaça.

Actuaran: *Cristal*, *Aquarel·la*, i *Clippers*. Concurs de ball de saló.

DIUMENGE, dia 23

A les 09'00 h.- • VOLTA CICLOTURÍSTICA. Sortida i arribada a la Plaça. En acabar, berenar per a tots els participants. Organitza Renault-Santanyí. Patrocina l'Ajuntament.

A les 17'00 h.- • Festa a les piscines municipals. concursos i jocs per a petits i grans.

A les 19'00 h.- • Festa per a la gent gran. Homenatge als homes i dones del camp que hagin complert els 80 anys. Organitza l'Associació de la Tercera Edat amb el patrocini de l'Ajuntament. Arcades de la Residència.

A les 22'00 h.- • VETLADA POPULAR organitzada per "Ordi Broix" en homenatge a Margalida Bonet. Balls, tonades i glosats de gent del terme. Plaça Major. Patrocina l'Ajuntament.

DILLUNS, dia 24

A les 18'30 h.- • Concurs de dibuix en terra, per a nins i nines, a la Plaça Major. Organitza l'Associació de mestres de casa. Patrocina l'Ajuntament.

A les 19'30 h.- • Actuació dels alumnes de l'Escola de ball mallorquí de Santanyí dirigits per Isabel Clar. Plaça Major.

A les 20'00 h.- • TEATRE per a petits i grans. El grup *Cucorba* escenificarà l'obra *En Toni mig dimoni*. Plaça Major.

A les 23'00 h.- • VERBENA. *Jaume Sureda amb l'orquestra O.K., Laser, Orquestra Miquel Massot*. Camp d'esports.

DIMARTS, DIA 25

FESTIVITAT DE SANT JAUME APÒSTOL

A les 10'30 h.- • Passacarrers per la Banda Municipal de Música.

A les 11'00 h.- • OFICI solemne. Predicarà mossèn Bartomeu Tauler Valens, Rector de Porreres. Cantarà la Coral Sant Andreu. A continuació, refresc per a tothom.

A les 20'00 h.- • Obra de TEATRE. *El Papà de Romeo i Julieta*, de Joan Oliver pel grup de teatre AGARA d'Andratx dirigida per Josep Borràs. Camp d'Esports.

• Fi de festa amb amollada de focs d'artifici per la Pirotecnia Zaragozana.

DISSABTE, dia 29

A les 19'00 h.- • Partit de FUTBOL entre el C.D. Santanyí i el Campos. Homenatge a Josep Sastre Vidal "Pep Sala".

*NOTA: Exceptuada la verbena del dia 21, tots els demés actes són gratuïts.

UNA CULTURA AMB FUTUR

SR. BATLE, REGIDORA, REGIDORS, SENYORES I SENYORS... MALLORQUINS TOTS!

Començaré confessant que és un plaer haver vingut a Santanyí i us asseguro que per jo venir a Mallorca ha estat sempre sentir-me com a ca nostra, però si he vingut, no és per fer cap discurs tòpic ni per perdre el temps xerrant, perquè tots anam farts de discursos, de sermons... i volem fets.

Celebram avui un acte cultural i jo voldria felicitar aquest Ajuntament per convocar i mantenir un premi que us honora i prestigia com a poble. El "Bernat Vidal i Tomàs" ja és un premi conegut, considerat, important... Enguany, la participació ha estat nombrosa i hem rebut originals d'arreu de tots els Països Catalans. El llibre guanyador, ja ho veureu quan surti publicat, és una obra ben feta, sòlida, madura. En aquest sentit, podeu estar tranquils: el premi s'ha consolidat i el nom de Santanyí, lligat al de "Bernat Vidal i Tomàs", ja és un símbol poètic de qualitat i prestigi.

Però us vull fer una reflexió.

Massa vegades, convertim i limitam el món de la cultura a actes oficials, vins espanyols i sopars grandiloqüents allunyats de la senzilla i diària, familiar realitat. Jo reivindico la cultura com un fet, sempre solidari, popular i quotidià. La cultura (com més profunda i elevada millor, la Cultura amb majúscula) s'ha de viure i assumir des de l'escola, des del carrer, a cada feina, a cada família, al bar i tot. La cultura no és un acte, és un estat, una manera de ser, de viure, d'estimar, d'entendre el món. I el nostre, el de Ses Illes, l'hem de repensar i refer perquè es comença a deteriorar.

Som illes, és veritat, però germanes. Jo també em sent mallorquí. I com a mallorquí de Menorca, he de dir que em fa l'efecte que els illencs no hem estimat com cal, apassionadament, de cor, la nostra llengua i la nostra avui ja un poc estrangera terra.

Tots som conscients que hi ha hagut èpoques de subsistència difícil, fins i tot de fam i de misèria; tots tenim clar que el turisme ens ha donat feina i ha augmentat (ho hem de valorar) el nostre nivell de vida, però hem de trobar l'equilibri, hem d'estimar aquesta

terra (té els recursos limitats) i evitar que la destrossin, l'assassinin, l'encimentin o es convertesqui en un nom prostituït i estampat a la xopa de cervesa, estiuença samarreta de hooligans maleducats.

La cobdícia va matar la gallina dels ous d'or i hem de salvar l'equilibri del paradís que tenim.

Progressam materialment, però ens empobrim i atrofiem moralment i humanament.

Cada cultura s'aferma per arrelar en una terra, en un espai geogràfic que en el nostre cas (som de Ses Illes i n'hauriem d'estar orgullosos) és un món privilegiat.

La cultura, per ser vital, per ser autèntica, necessita d'una llengua que la gent del poble parli amb estimació i amb orgull. D'aquesta llengua en naixerà el per a mi fruit més sublim i que centra l'acte d'aquest vespre: la literatura. Els mallorquins, no sé si sou conscients de la riquesa literària que teniu. La vostra història està plena de grans escriptors que, potser pel fet de ser d'aquí (sempre valoram molt més allò que ve de fora o té un nom estranger), no valoreu i serien (si escriuissin en una altra llengua) de renom internacional.

A quin lloc del món, a quina illa petita com aquesta trobaríeu gent de la categoria de Ramon Llull, Salvador Galmés, Rosselló-Pòrcel, Antoni M.^o Alcover, Llorenç Villalonga, Josep M.^o Llompart, Gabriel Janer Manila, Miquel Àngel Riera, Baltasar Porcel, M.^o Antònia Oliver, Carme Riera, Jaume Pomar o tants altres escriptors que, per qüestió d'espai, i que em perdonin, deix d'anomenar.

On trobaríeu un poble tan petit com Santanyí que hagués donat humanistes com Bernat Vidal o Miquel Pons, toponimistes tan rigorosos i compromesos com Cosme Aguiló, escriptors tan sui generis i universals com Blai Bonet, autors de literatura infantil i juvenil com Pere Pons, narradores de la talla d'Antònia Vicens o (ara he d'escriure amb majúscula la paraula "amic") poetes-narradors de la categoria, la qualitat, la mestria d'Antoni Vidal Ferrando. ¿Sou conscients del que teniu?

Si he vingut a Santanyí és per tocar-vos l'orgull de ser i sentir-vos mallorquins, és per dir-vos que estimeu de cor aquesta terra i el mar que ens ha separat però és hora que ens agermani i uneixi, és per recordar fidel que "poble que sa llengua cobra, se recobra a si mateix", és per dir-vos que aquesta illa és mallorquina i és vostra i si no la defensau vosaltres, no la salvarà ningú.

Aquest concurs, que us prestigia i honora, és un acte cultural d'afirmació, de resistència, esperança... una llavor de futur. Si els mallorquins, si els illencs, comencem a ser qui som i amb aquell amor autèntic, apassionat, humaníssim, intel·ligent, senzill, savi d'un mallorquí de Menorca: Sant Francesc de Borja Moll, llauram el nostre futur, estic segur que Ses Illes, les nostres illes seran per sempre un poema de bellesa i germanor.

És vital i necessari que tots els Ajuntaments, siguin del signe que siguin, es comprometin de ver a preservar el nostre territori d'espolidors i arribistes que només miren el seu bé, a defensar com a símbol d'identitat invencible la nostra llengua, a promoure la cultura perquè un poble sense cultura és un poble sense futur i el futur hem de llegar-lo esperançant als nostres fills, als nostres néts, molt millor que aquest present confús i vulnerable, materialista i poc ètic que vivim i construïm.

El que cal no és cercar culpables, sinó trobar solucions. I la cultura, n'estic segur, ens pot fer molt més persones, més comprensius, solidaris, dialogants... molt més humans. Per açò, tant de bo tots els al·lots i al·lotes de Santanyí facin versos; per açò, tant de bo aquest premi ajudi a desvetllar vocacions poètiques i a descobrir futurs clàssics. Però la paraula, siguem honrats, no serveix només per fer poemes o parlaments abrandats. La paraula és sagrada i ha de servir mallorquina, illenca, catalana, per segellar compromisos d'amor i servei al poble nostre de Ses Illes.

La poesia (com deia Gabriel Celaya) avui ja no és una arma, però està carregada de futur. I el futur serà nostre, serà humà, serà poètic, si estimen de ver, sense discursos postissos, sense gestos demagògics, amb exemple, amb fets, la nostra terra i som gent de bé i de paraula. La paraula, sr. Batle, regidora, regidors, públic divers, que ens ha unit entorn d'un premi santanyiner i mallorquí que és una festa i un signe d'identitat cultural.

Que aquest premi no sigui un acte aïllat i secundari, sinó el fruit d'una política de compromís amb el poble de Santanyí i de Ses Illes. Que aquest premi ens faci dignes de ser qui som i que doni força i empenta a la nostra durant massa anys perseguida, però esperançada cultura.

Estic segur, santanyiners que estimau de ver aquest vostre poble i no voleu ser estrangers a la vostra pròpia terra, que fareu tot el possible per mantenir sempre encesa la flama viva de la llengua i per defensar una cultura que valora la paraula, però viu de fets i d'exemple.

Estic segur, i ara acab, que en algun lloc solejat, mallorquinísim, del cel, mentre ens veu reunits aquí, ell que estimà tant la llengua i va ser un home de cultura, mentre donam el seu premi, a Bernat Vidal i Tomàs, emocionat i feliç, li deu caure una llàgrima. □

Moltes gràcies!

Ponç Pons

Parlament pronunciat amb motiu del lliurament del premi "Bernat Vidal i Tomàs" en la X^a edició, el 22 d'abril de 1995.

Am
santanyí
ÉS CÒPIA

LA PART D'ADIA

am
santanyí
ÉS CÒPIA

La publicació de la *Remenbrança* de Nunyo Sanç, que fa alguns anys, enregistrem Antoni Mut i jo mateix ens ha posat a l'abast una sèrie de noves referències sobre Santanyí i la seva contrada.

Tal document és, ara per ara, l'únic capbreu conservat de les propietats que pertocaren als magnats catalans que prengueren part a l'afer de Mallorca. El Comte del Rosselló, Nunyo Sanç, després del Rei en Jaume fou el magnat més important de tots ells i entre molts d'altres territoris li varen correspondre les terres de Santanyí.

Aquest document és d'una importància fora mida per a conèixer la divisió territorial pròpia de l'època musulmana de Mallorca que donà lloc a una nova estructura rural imposada pels sistemes feudals característics dels nous propietaris.

La *Remenbrança* encara que sia un simple recull de finques escrites d'acord amb la dependència, a nivell administratiu, de les grans demarcacions en què estava organitzada Mallorca musulmana, dona dades que ultrapassen aquesta simple relació de possessions.

La primera novetat que hi trobam és que Campos i Santanyí formaven part del districte de *Manaqur* (Manacor) i no de *Muntuy* (Muntúiri) com sempre s'havia afirmat.

Dins del sistema de recopilació dels topònims ressenyats observam que al cloure la relació d'alqueries i rafals, segueix la menció dels molins que varen correspondre al Compte com a porcioner més important i a continuació els territoris que li pertocaren en la seva qualitat de mainader del Bisbe de Barcelona, per acabar amb una frase que diu literalment: *Remenbrança de las alcarias et de les juvadas in la terra de Falinis que romàs a partir*.

Al parer es tracta d'un epígraf dins el qual trobarem altres agrupaments de possessions que a l'hora d'enllestir el capbreu encara no havien estat distribuïdes entre els col·laboradors de Nunyo Sanç.

Aquestes subdivisions introduïdes a continuació ens fan pensar que dins els dictrictes administratius coneguts (*djuz*, en àrab, pl. *adja*) hi podien existir demarcacions més petites que fins ara havien passat per malla i ens eren desconegudes. Serien les següents:

De terminal de Campos con la paret que compremia 72 rafals amb una extensió de 270 jovades.

La part d'Adia amb 21 rafals i 190 jovades.

La partida de Caçor amb 77 rafals i 462 jovades.

És a dir que *Campos*, *Adia* i *Caçor* eren partions dins la terra de *Falinis*, que a la vegada era un sector pertanyent a *Manacor*.

La part d'*Adia* comprén el que avui abasta el territori de Santanyí i de Ses Salines. És doncs aquest topònim, el nom més antic que coneixen de la contrada santanyinera. El que vol dir no ho sabem. Ens recorda altres topònims mallorquins com Deià o Duaia.

Els 21 rafals de la part d'*Adia* no han estat identificats del tot. En realitat no s'ha fet una investigació complementària que fassi possible localitzar de manera adient cadascun dels topònims que conformen aquesta llista.

Tenc ben present que la toponímia no es fa dins els gabinets, ans al contrari, cal recórrer el territori i fer parlar les pedres i a hores d'ara la recerca de camp no ha llegut fer-la de moment a Santanyí. Si els noms de lloc canvien amb rapidesa, modificar la topografia era cosa més difícil. Tampoc ho fan els colors de la terra i els llits dels torrents encara que hagin deixat de portar aigua, resten escrits a la terra.

Els noms que a l'època islàmica varen assenyalar els diferents conjunts habitats de Santanyí foren trastocats, sens dubte. La catalanització del territori fou intensa i el gran nombre de noms de lloc basats en mots àrabs, en noms de persona o bé en noms de família per força havien de canviar. Un cas prou clar és el que passà amb el lloc del Banu Laçat que poc a poc es convertí en Benilassar, propietat de la família Danús. Ara resta com a Son Danús. La forma actual Son aplicada al que era dels Danús degué implantar-se a finals del Segle XVI per assolir una ampla difusió poc després.

Els mecanismes de formació de la toponímia en època islàmica no eren gaire diferents als que han actuat fins ara, al manco fins a la introducció dels barbarismes que es dediquen a anorrear de modo sistemàtic els noms de lloc ensems a la destrucció conscient del paisatge.

Així, doncs, si volem entrar, encara que sia de manera superficial, en el significat dels topònims santanyiners recollits a la *Remen-*

branxa podem veure com a tot el territori que va correspondre al Comte del Rosselló hi havia quatre sistemes predominants per tal de designar els noms de lloc: els noms de caràcter tribal o clànic, que en el món cristià serien els equivalents, guardant distàncies, als noms de família. En segon lloc hi ha els noms de caire geogràfic: orònims i hidrònims en especial. Segueixen els noms de persona i finalment els referits a construccions, sempre en un sentit ample, o modificacions del terreny degudes a la mà dels homes.

La resta aporta uns percentatges molts minvats i poden reflectir noms d'ofici, divisions territorials, ètnics o indicadors de procedència de la persona que portava tal nom, noms de lloc que compareixen de manera primerenca ja traduïts al català o bé pervivències toponímiques, restes fòsils de les llengües, llatina o prellatina, anteriors. De menor importància serien els noms de lloc derivats de vegetals, animals, o bé utilització de topònims propis del territori andalusí peninsular i un llarg seguici de mots que encara no s'ha pogut escatir de bon de veres la seva etimologia.

Si analitzam les diferents sèries de noms de lloc corresponents a cadascun dels termes o districtes que correspongueren a Nunyo Sanç, sens dubte, aquestes proporcions poden canviar i el cas de Santanyí no serà una excepció, ans al contrari.

La part d'Adia estava formada per 21 llocs i precisament aquest nom caldria interpretar-lo com una forma genèrica, que abastàs el conjunt del Surest de Mallorca de manera global. La possibilitat més adient seria derivar-lo de *ad-day'a* = *el llogaret*. La forma diminutivada *ad-duay'a* i el plural *ad-day'ât*, que per deformació podria molt bé convertir-se en *addia*., són els possibles ètims d'Adia. La desconeixença de l'accentuació en època medieval no permet escatir amb més detall el seu origen. Seria Àdia, Adia, Adià la pronunciació exacte del mot? Significaria doncs, *els llogarets* el topònim que distingí la contrada santanyinera al llarg dels segles X i XIII?

Entre els topònims que no ens ha estat possible trobar un ètim plausible cal assenyalar els següents: *Samaron*, *Latarix*, *Al Pilelet* i *Tuncar*.

Els noms tribals i clànics, sien àrabs, sien berebers foren molt pocs a Santanyí, com hem dit abans. Solen anar acompanyats del mot *Beni* = *els fills de...*, *els descendents de...* i la sèrie tan sols abasta dos noms de lloc *Beni Laçat*, nom clànic no identificat que no

sabem si fou àrab o bereber. Al llarg dels temps el nom s'ha deformat: Benilasar i Benilassar. A 1421 els propietaris eren coneguts com a Danús de Benilasar de manera que podem afirmar que és l'actual Son Danús.

Encara que a la part d'Adia tan sols tenim documentat aquest *Beni Laçat* i un ignot *Beni Monem*, si ho comparam amb els noms actuals que designen el lloc amb el nom del seus propietaris podem veure com el canvi és veritablement important. Un pocs exemples basten: Son Prohens, Son Cosme Pons, Son Morlà, Son Mòger, Es Llombards, i el ja esmentat Son Danús entre molts d'altres. És, per tant un costum habitual designar la propietat amb el nom del seu propietari. Ara i abans.

L'altre *Beni Monem* és un nom clànic àrab i no sabem a quin lloc actual correspon. *Luc Zaneta*, en canvi recorda una ètnia bereber, la dels Zanata acompanyada d'un mot controvertit i discutit *Luc* que per alguns és una reminiscència llatina encara que podria ser un indicatiu de caire geogràfic. Tendria res a veure amb una possessió que a 1307 tenim documentada com Sa Cana o Sa Tana? La manca de noms tribals o clànics és rara, fora del que és habitual a la resta de contrades de la Mallorca musulmana.

Entre els noms de clara relació amb els accidents geogràfics hi podem veure *A Sibiu*. Topònim no identificat que es pot relacionar amb el plural *suyûb*, de *sib* = *llit d'un corrent d'aigua* o bé amb el mot *sh'ib* = *barranc entre dues muntanyes*. Tal sols podríem definir-lo amb més claredat si poguéssim situar amb certesa aquest ignot lloc que rebia el nom d'A Sibiu.

Un altre seria *Alluc*, relacionable amb el *Luc Zaneta* del qual hem fet comentari abans. Si acceptam el possible origen àrab de *Luc* derivant-lo de *ludjidi* = *vora mar; penyassegat, costat d'una vall, part aspra d'una muntanya*, en contra de l'origen llatí *lucus* = *bosc sagrat*, o *locum* = *lloc*, sens dubte tendríem una possible ubicació en un dels molts penyassegats santanyiners. En aquest sentit recordem que a Orient de Bunyola encara es conserva una mola de Lluc i el Llucamet de Llucmajor té uns dels penyassegats més hermosos de la nostra terra. Podria ser arriscat cercar aquest *Alluc* envers els Baus?

El topònim que dona origen al Santanyí actual està representat a la *Remenbrança* baix la forma *Sant Enieli*. És un dels suposats noms hagiogràfics encara no resolt. Si la primera part del nom el consideram com una derivació de l'àrab *sanad* = *costa, pujada* tenim

una possibilitat coherent amb la topografia del lloc, perquè si volem accedir a la plana on es troba aquest indret és necessari pujar uns costers suaus que justifiquen aquesta primera part. En canvi la segona part és més difícil d'escatir puix es considera, tradicionalment, com a deformació del llatí *agnulus* = anyell. D'aquí el Sant Anyell que encara gallardeja a l'escut de la vila. Emperò també es pot relacionar amb *an-nawâwîl* o *an-nawâ'il*, pl. de *nawwâla* que podrien ser: *les cabanes fetes de fullaca*. Paraules que no foren alienes a la parla dels mallorquins arabitzats. Als diccionaris i glosaris medievals les trobam registrades com *tugurium*, *cellula parva*; *casa pagiza* o *pobre*, *casilla pagiza*, *choça*. Les grafies d'època cristiana varien molt des de Sa anny a 1262, Sto. Annino a 1275, Sto. ayno a 1284 fins a Sa agny a 1293. És una evident transformació d'un topònim de significat desconegut que els nous pobladors, per homofonia, el converteixen en un mot d'arrel hagiogràfica.

Altres noms de lloc relacionables amb els accidents geogràfics serien *Rafal Alatmar*, modificació d'un possible *rahl al-ahmar* = *rafal roig*. A 1265 consta com Rafal Rubeus, on hi havia una mesquida i a 1297 ja compareix catalanitzat: Rafal Roig, igualment també es troba a 1302. Si té res a veure amb l'Alqueria Rotja és una qüestió a tractar. El que sí és segur és que les terres serien d'un intens color vermell.

Alfaden alquibir: *al-faddân al-kabir* = *el camp gran*, seria l'altre. No recollit a la documentació cristiana però podria ser l'actual Camp gran.

Finalment hi ha constància d'un lloc denominat *Açabaca*: o sia *as-sabaka* = *terreny on hi ha molts de pous o fonts*. D'acceptar-se aquest ètim, caldria definir la seva situació actual per determinar la seva validesa.

Les denominacions que reflectien una construcció estan representades pels següents topònims: *Al Matmar*: *al-matmar* = *les sitges o lloc on hi han sitges*. Ibn Khaldûn, famós historiador àrab nordafricà, d'ascendència andalusina, assenyala l'existència d'un *matmar* a les rodalies de Tilimsan, com a lloc on hi havien cavitats excavades a la roca per guardar-hi el grà. A 1279 ja era conegut com a Mandelmar i a 1301 trobam el topònim Mandelmar que podria ser derivació de l'antic Matmar. En aquella època ja es deia vulgarment *dita dels Lombards*, substitució d'un topònim d'arrel arquitectònica per un nom de família o indicador de procedència. És avui Es Llombarts, on, al parer no és rara la troballa de sitges excavades al subsòl.

Al Mobnia pot ser una transcripció equivocada d'*al-munya* = *lloc de repòs, casa de plaer, retirada i vorejada de jardins*. És l'actual S'Almonia.

El *Rafal Almudayn*: *rahl al-mudayna* = *rafal de l'almudayna*, o sia el rafal on hi havia una petita fortificació i *Al Berca*, *al-birqa* = *l'estany*, completen la sèrie de noms de lloc relacionats amb les construccions.

La resta correspon a altres sistemes de formació com he indicat abans, així podem observar l'existència d'un *Albacorin* relacionable amb *bâkur* en la forma de plural *al-bâkûrîn* = *figues flors*. Paraula encara vigent a la llengua nostra per designar una variant de figues les albacors. Documentada com Albocora al llarg del segle XIII. *Al Iauali*: *al-djabali* = *el muntanyenc*, denominatiu derivat de *djabal* = *mntanya*. *Ambaça*, *'Anbasa* = *lleó*, nom d'animal que també trobam com a antropònim.

I per acabar *Collonia* que pareix la pervivència d'un topònim anterior a l'època islàmica. A la documentació cristiana es troba a 1236 una referència a Coloya que segurament és una deformació de dit topònim. Cal pensar que és l'actual Calonge. Al *Repartiment Llatí* que abasta la part de l'illa que pertocà al Rei en Jaume trobam quelcom de semblant: Culuína i al *Còdex Català* un rafal Culuína a Hidjñaw (Sineu) i a Bullànsa (Pollença) les Culuinina al garbia i axarquia. Serien restes de poblats talaiòtics, reocupats en època islàmica? És una pregunta a la qual no podem donar contesta.

Voldria que aquest breu passeig pels noms de lloc del perdut Santanyí islàmic sia recordança d'un tresor cultural que vàrem perdre i que a la vegada sia un recordatori que ens obligui a meditar sobre el tresor de la toponímia actual que, sens dubte, també estam tudiant de bades. □

Guillem Rosselló Bordoy

am
santanyí
ÉS CÒPIA

EL CINEMA MUT A SANTANYÍ(*)

Mentre estàvem cercant notícies econòmiques d l'època 1896/1936, anàvem copiant totes les que es referien a Santanyí. Enguany, i coincidint amb el centenari del Cinema, i el 70é aniversari del Principal, hem cregut que podríeu trobar interessant conèixer alguns detalls del que foren els primers anys del cinema al nostre poble. Hem deixat les notícies seleccionades, així com apareixen.

(Diari de Mallorca 4/3/1901) *Santanyí: "El sistema de las dos velas, una a San Miguel y otra al que tiene bajo sus pies está de moda entre nosotros; a los sermones cuaresmales, asiste numerosa concurrencia en días festivos y no festivos, pero acto seguido multitud de curiosos se disputan la entrada para tomar parte en cierto entretenimiento que el pueblo ha dado en llamar fantoches o vistas, amenizando la velada bonitos cánticos de un fonógrafo. No tachamos de indecentes a tales pasatiempos y sí hacemos notar el contraste que aparece entre las severas costumbres patriarcales de nuestros mayores que en tiempo de Cuaresma se abstendían de toda diversión y la frivolidad de hoy en día, que se estremece ante los saludables nombres de retiro y penitencia".*

Es tractava d'un dels espectacles ambulants de fantasmagoria i cinematògraf, que mostrant quadres d'eclipsis, ciutats, o brodats, i vistes animades, com l'exposició de París, o una processó de Sevilla, anaven voltant els pobles de l'illa, entre 1897 i 1907, donant a conèixer l'invent de fi de segle.

De 1899 data el primer cinema a Mallorca: El pavelló de l'hort del Rei, i a 1901 s'inaugurà el d'Alaró, aquest amb electricitat, ja que aquell poble va ser el pioner amb instal·lar-la, fins i tot abans de Ciutat.

(Puput 5/12/1908) *"Santanyí: Aquell municipi ignorant, descuidat y rutinari. En Palomo que no sols te temps per atendre es seus*

(*) Amb un agraïment a tots els que han col·laborat amb la seva informació oral, especialment a Andreu Caldentey, Blai Bonet (d'es Faro), Apol·lònia Perelló, Andreu Amengual, Pep Sbert, Miquel Servera i Magdalena Ferrer, Catalina i Margalida Amengual, Jaume Ponç, Catalina Oliver, Damià Barceló, Maria i Antònia Tomàs, Catalina Barceló i Margalida Vila.

mil empleos, sino que encara heu troba poch, se fa empresari y propietari de teatro y posa un magatzem per vendre gros y barato. Ferà un matadero nou y no pudirà, una escola nova, una pescateria que no ferà girà es ventre y pot essé que prest faci lleva de ses plases y carres un sin fi de pedras, caramulls de brutó, cans, arades y altres herbes que donan a Santanyí l'aspecte d'un poble del Riff".

Es tracta del teatret de can Barrió, al carrer Centre. Tenia palcos baixos, que desapareixeren a una reforma, i un d'alt, molt estret, amb un petit escenari i decoració modernista.

El va fer construir Miquel Roig, que aleshores ja sabia llegir i escriure. Era municipal, tenia un hostel i una ferreteria; cobrava els arbitris municipals a ca seva (l'impopular impost sobre els consums), i era corresponsal del Crèdit Balear.

Aquest va ésser el primer local de la vila on es donaren sessions regulars de cinema. Precisament la seva inauguració coincideix amb un període de màxim esplendor del cinematògraf a tota Mallorca, on gairebé n'hi havia a tots els pobles, la majoria oberts l'any 1908. Fins i tot, el 1909 es donà una temporada de cine a Ca's Concos amb una màquina procedent d'un des dos cines que s'havien tancat dels tres que hi havia a Felanitx.

La màquina, que era manual, anava amb carbur, que s'aprofitava per donar llum a tota la casa. Es veia fosc i costava deu cèntims l'entrada. *Anaven a cercar les pel·lícules a Campos amb un carretó amb molles.* El programa, aleshores de gairebé una hora de durada, amb un descans de cinc minuts al mig, solia consistir en unes sis o set pel·lícules. N'hi havia de gran risa (*Carreras de suegras, Primera salida del nene, Novia del carbonero*), panoràmiques (*Gran Canal de*

Miquel Roig i el seu fill Pere Julià

Venecia, Carnaval de Niza), enciclopèdiques (*Terremotos de Mesina, Pío X en el Vaticano*) i, més tard, les artístiques, més llargues, com *Manon*, o *Napoleón*. També s'hi feien balls, cada setmana, amenitzats només per un piano (polques, valsos, xotis).

Devers l'any 1907 molts vivien a foravila. A les possessions pagaven 300 ptes. a l'any, mantinguts. Per un jornal, quan es tenia, cobraven 2 ptes. Unes espadenyas costaven 90 cèntims. Els al·lots anaven descalços a escola. Les famílies consumien els seus propis productes, sobretot el pa (almanco 700 grams diaris) i s'intercanviaven els queviures. Si no tenien dues quarterades on poder viure, emigraven a Alger, a la vela, o a Bons Aires. Si la mera subsistència era difícil, a partir de 1915, amb les exportacions clandestines cap als països bel·ligerants, i la baixada de les importacions, especialment de gra i farina, encara va empitjorar, ja que el preu de les subsistències es multiplicà per quatre.

(Foch y Fum 26/12/1919)

"D'ensà que s'ha declarat es boicot en es ball de Can Pinos, ara tenim es burgués Miquel Roig, que quant s'en ha enterat que casi ningú va en es ball, s'ha fitxat en que ell tèn una sala llarga i estreta amb un poc d'escenari i armant-se d'una maquina de cine vol agafà deu duros entre es diumenge decapvespre y vespre. Y per vergonya es decapvespre que no hi van mes que atlots les fa pagà sis décimes l'últim".

(Aquesta notícia sembla contradictòria amb l'anterior, però hi ha testimonis orals segons els quals es feia cinema i en concret es passaven noticiaris de la Gran Guerra del 14.)

Al descans passaven diapositives del poble com *es Pontàs, la Sala, sa Plaça, En*

"Teresita y Minuto"

*Tià Batle amb ses seves cusses, o es metge Llaneres. El programa consistia normalment en un noticiari, de producció estrangera, la pel·lícula forta, que molts no entenien gaire, i per acabar la còmica, de dues parts. Una per plorar i una per riure. Sovint el plat fort era una sèrie, que durava més d'un mes, com *La Máscara de los dientes blancos*, amb Perla Blanca. Julià Roig, un fill de la casa animava les funcions amb un piano. També tocava l'orgue de l'església.*

"Per paga no pareix que els treballadós que hey van no mediten que es reflejo de sa máquina les dona de cara y es senzillament perque sa llanternia les dona per davant en lloc de per darrera com a n'ets altres cines y per mes porcada no hi més que una escala per pujà y devallà y si per una d'aquestes casualitats hi hagués un foc, no podrien devallà y moririen torrats com Sant Llorens.

Això havia estat a causa d'un real decret del Ministeri de Governació, de 1908, aleshores ja derogat, que deia que la cabina havia d'estar situada al costat oposat a la sortida del públic, per tal de reduir el perill dels incendis, aleshores molt freqüents, degut a l'alta combustibilitat del cel·luloide. La projecció hi perdia.

Al entretant es burgués sa posa gras a costa de sa vostra suó, después de trevallà setse horas diaris cada dia, después de guañà deu reals escasos que no vos donen ni per menjà, cuant i més per vestí i pagà es llogué de sa casa.

A veura idó, trebayadors si deixan anà aquestes tonteries y acudiu a sa Sociedad Obrera a allistar-vos cuanto antes, per comensà es vostro progrés y sa vostra redenció".

Als anys 20 seguia havent-hi molts pocs doblers, gairebé just els que es cobraven amb la venda dels porcs, ous i ametlles. Un oficial bo guanyava 2,50 ptes. i a foravila, 2 per entrellavar, collir ametlles, o segar faves, i sinó, es dedicaven a portar contraban. Algunes al·lotes feien bosses de plata, soldant les anelletes. Quan el llum s'encenia, a les quatre del matí, s'hi posaven per un sou de 1,50 o 2, o anaven a triar bessó a ca na Maria Perico.

Els anys 24-25, durant una o dues temporades, funcionà un cinema anomenat de can Corraler. El duia un mecànic felanitxer (el primer que pujà a Sant Salvador amb cotxe), amb el metge Bernat, que vivia davant per davant de la portassa del carrer Llaneras on es projectaven les pel·lícules i no participava al negoci per fer doblers, sinó per divertir-se. Feien cine amb un Ford "potada". Una vegada no posa-

ren oli al motor, es cremà, i es va acabar el cinema. Donaven funcions els dissabtes i diumenges. Feien sèries, dos capítols per funció. Entre d'altres projectaren l'italiana *Zara*, i *Vida de Nuestro Señor Jesucristo*.

Per a Nadal del 1925, s'inaugurà el Teatre Principal, encara sense acabar, hi mancava l'escenari i el trespol. Construït per Gaspar Aguiló i el seu cosí Jaume Aguiló, de can Jaumet, que feia de carnisser, a un solar d'aquest, conegut per s'Hortet de s'Aljub. Només hi havia una màquina i s'havia d'interrompre la funció cada vint minuts.

Èxits d'aquesta època a Santanyí foren *Genoveva de Brabante*, *La Llama Eterna*, *El negro que tenía el alma blanca*, per Conxa Piquer, alguna sèrie francesa, com *Las dos niñas de París* i la mallorquina *El Secreto de la Pedriza*, que va omplir el Principal de gom en gom. Els al·lots de l'època encara recorden Puñales, Tomasín, els cavalls Xispita i Rayo, i el ca Viviales.

Per a les festes grosses de Nadal, Pasqua o Sant Andreu solien venir les cupletistes Maria Mercé o Maria Morey amb la seva orquestra i feien mig programa de cine i llavors l'espectacle en viu. També eren molt populars la Companyia Fuster, *En Pep i la resta* (Conxita, la seva dona, i la seva filla, la Petit Lili), un humorista gruiçut que cantava en castellà. "Com no ha amollat avuy es grifo Madó Quixal ja pot agontà calsevol cosa. Quines caruses!" La troupe Les Capranis; el Profesor Alcalde, que feia el número de serrar la dona dins un caixó; Manuel de los Infantes, "que amb el seu violí hasta mos fa bramà un asa"; els nans Teresita i Minuto, "Notable pareja cómicaailable compuesta por el matrimonio más pequeño del mundo"; la companyia de revista Zaros, la santanyinera Petit Sevillita, etc.

El 27 per tal de poder organitzar balls, un grup de joves locals (Joan Vicens, Biel Adrover, Martí Santandreu, Jaume Ponç, i Pep Sbert), formaren una societat merament recreativa, "el Club Ciclista", i llogaren can Barrió.

Sovint donaven cinema el vespre, amb una màquina manual Gaumont. Per programa, en total, pagaven vint-i-cinc pessetes. A vegades anunciaven amb el programa de cine, "Fin con baile", que es feia amb una gramola. També feren cine a la fresca, a un solar del carrer Pontàs a davant Can Vel·la, i, més envant, al carrer Sant Andreu, on ara hi ha un carreró.

També arribà a Santanyí la moda de la pel·lícula acompanyada per instruments de corda i així quan l'any 1927 es projectà al Principal *Nobleza Baturra*, causà una gran impressió al públic quan es va alçar la pantalla i aparegué una banda de guitarres i bandúrries, amb una parella balladora de jotes, tots vestits a l'aragonesa, interpretant la partitura de la sarsuela.

Durant deu nits de diumenge, l'any 1930, un grup d'al·lots dirigit per mestre Joan Perello "Teixidor", des d'un palco de l'esquerra de can Barrió amenitzà les projeccions mudes, tocant boleros, jotes, pasdobles i sardanes. El grup estava format per Apol·lònia Perelló, Antònia Fortesa, Antònia Ballester, i Antònia Tomàs, bandúrria; Maria Pons, i Antònia Nea, llaüt i Coloma Xixili i Maria Pinya, mandolina.

Biel Adrover va cremar dues parts d'una pel·lícula que no estava assegurada i l'obligaren a pasar-ne vuit de velles. La gent es va escalivar i s'acabaren les funcions.

Amb aquest clàssic
s'inaugurà el Principal

El 1931, i durant una temporada, Damià Barceló de can Bet, comerciant, va portar el cinema a s'Alqueria Blanca. El va posar a la part de darrera d'un cafè que tenia davant ca seva, on ara hi ha una sucursal de banc. Tenien una Kroupe Newman procedent del cine de Felanitx. Al principi era manual i més tard hi va acoblar un motoret. Anava en combinació amb el Recreatiu de Ses Salines. Amb un cotxe Loryc (de fabricació mallorquina) duïen la pel·lícula i una alternadora. Varen haver de fer uns dipòsits d'aigua per refrescar el motor. Tractaren de fer una societat amb disset joves perquè al cine no hi haguessin anat. Era mut. L'entrada costava 25 cts.

Feren *Viva Madrid que es mi pueblo* amb Marcial Lalanda, que fou molt exitosa (95 ptes. de taquilla), *El mimado de la abuela* per Harold Lloyd, i *Charlot en el balneario* entre d'altres.

A Calonge, el 1932, a l'església vella, es donaren funcions de cinema amb una maquineta portàtil que duïen de Ca's Concos, on els germans Adrover "Prim", aprofitant que havien dut l'electricitat, feien sessions mudes al magatzem de ca'n Puça.

L'església anava contra el cinema, pels exemples que mostrava i perquè es feia a les fosques. Les filles de Maria no podien combregar amb les medalles posades, si havien anat al cinema o a ballar.

Foch y Fum 3/5/1935) *"Un capellà amb un bastó desferrava un anunci de cine que moments antes havien aferrat a un cantó de s'Alqueria Blanca. Es cine es una cosa constructiva, se veuen coses que un no se les imagina facilment y amb aixó sempre s'apren y a noltros mos convé aprendre coses perque estam molt atrasats y es capellans voldrien que anassim sempre a l'iglesi a escoltar ses bajanades de sempre y d'aixó es cine no en parla, en canvi fa veura que es mentida, y ells no tenen dret a queixarse perque no estàn exposats a res"*.

Als animosos joves dels anys 20 que, ja influenciats per l'art mut, canviaren moltes coses. □

Miquel Sbert i Barceló

am
santanyí
ÉS CÒPIA

RECORDANT MARGALIDA BONET SITJAR

Dia 18 de maig, prop de mitja nit, per no fer renou, com era el seu estil de vida, se'ns adelantà cap al destí definitiu Margalida Bonet.

I partí en primavera quan tota la natura és coberta d'una catifa policromada de flors boscanes, que ella tant admirava, i de ponce lles a punt d'obrir-se, que ella en tant d'esment cuidava.

I partí en primavera quan els ocells esclaten amb el seu harmoniós i polífon trinar.

Serà casualitat que na Margalida partís en primavera, ella que estava tan adornada de nombroses qualitats i que era prou polifacètica?

Som molts els qui gaudírem dels diferents caires artístics que amb tanta gràcia desenvolupà.

Des de molt nina, vivint a distints indrets de l'illa, a causa del treball del seu pare, els jocs i els entreteniments preferits de na Margalida eren fer escenificacions preparades conjuntament amb altres amigues, i les representaven davant familiars i veïns, que elles mateixes convidaven.

Ja instal·lada amb la seva família a Santanyí, vila natal de la seva nissaga, segueix participant en obres teatrals, organitzades i dirigides per les religioses franciscanes.

Don Bernat Vidal i Tomàs la integrà en el repertori de *"Doña Clarines"*, única obra que es representà en castellà sota la direcció de l'il·lustre apotecari, ja que prometé no dirigir-ne d'altra en dit idioma, a causa de les dificultats d'expressió que tenien els actors. I és que per una bona comunicació no hi ha com la pròpia llengua.

Sorprengué la interpretació senzilla però destacada de la jove actriu.

A aquesta creació en seguiren d'altres de renombrats autors de la literatura catalana: *Can Miraprim*, de Martí Mayol Moragues,

L'amo de Son Magraner, de Pere Capellà, *Molta feina i pocs doblers...* i la darrera que escenificà *Sa Padrina* de Joan Mas, en la qual representà el paper de la protagonista, una padrina que, cegada per un egoisme que ella confonia amb amor, fou capaç de fer una horrible trastada, amb l'única finalitat de retenir el nét estimat. Personatge antagònic de com era en realitat na Margalida, que estimava amb generositat, i malgrat l'antagonisme, brodà la interpretació.

Na Margalida fou component de la Coral de Sant Andreu, fins que una faringitis l'obligà a apartar-se'n, contra el seu desig.

Però la seva veu, càlida i melodiosa és deixà sentir quan Don Joan Mates formà el Petit Grup i cantaren a l'amor i a la llibertat arreu de l'illa i també per terres del Principat. Na Margalida, juntament amb Jeroni Bonet eren els conductors dels poemes i cançons que componien "El món vers déu, el món vers l'home".

I no li faltava enginy per compondre un glosat. En el viatge que realitzàrem a Sevilla pel desembre del 91, l'espera dins l'aeroport i després ja col·locats dins l'avió va esser interminable. Hi hagué temps per riure, llegir, becar, sospirar...

En trepitjar sòl sevillà, mentre esperàvem l'equipatge, ens sobtà amb un divertit poema fet mentre esperàvem la indicació "Atense los cinturones".

De tant en tant es pilot,
ens deia, "fins una estona"
que a sa torre de control
S'han tirat a la poltrona.

L'any 1982, na Margalida i na Sebastiana Miquel, mogudes per la inquietud de revaloritzar la nostra cultura a través de les danses i cançons populars, i recollint les intencions de part de la joventut santanyinera - "... vèiem que la gent tenia ballera..." - ens expressava fa pocs dies na Sebastiana- presentaren a l'ajuntament, demanant suport moral i econòmic, el projecte de formar un grup de balls mallorquins. Acceptada la proposta, convidaren altres persones per organitzar l'agrupació i tirar endavant.

El pes específic de na Margalida dins el grup és inqüestionable, a nivell humà i en l'aspecte artístic.

Na Margalida va ser sempre equilibrada en les seves intervencions i respectuosa amb tots. Valorava les opinions dels altres, reco-

llint amb més esment les dels joves, perquè tenia gran confiança en ells i no dubtava que en les seves mans estava el futur de la tasca que duïem a terme. Les seves indicacions foren sempre molt vàlides.

Artísticament, no cal dir-ho. La seva postura de mans... amadrada de delicadesa i encant i els gentils moviments dels peus... tota ella era elegància i exquisit.

Na Margalida feia gala d'un humor refinat i subtil. són nombroses les anècdotes que protagonitzà en aquest sentit.

En un dels viatges a un país estrany, un nombrós estol d'Ordi Broix, entrà dins una botiga. El dependent amb tanta pressa i sense entendre paraula es posà nerviós i la seva amabilitat fou tan minsa, que na Margalida, ben rebent, es girà cap a ell i alçant l'índex de la mà dreta, gest molt particular, exclamà: "No voldria que aquests rots d'avui, demà fossin badalls". si badallà no ho sabem, però sí segurament, quedà uns moments amb la boca badada. El grup per la seva part, rebentà en una sonora rialla.

Per tots els riures i somriures que férem amb ella, per les estones agradables que hi passàrem, i pel seu guiatge, sense proposar-s'ho, Ordi Broix, mogut per un "lliure agraïment" li vol retre un homenatge, cantant i ballant, que és el que sap fer, i el que ella tan bé feia.

La seva estança entre nosaltres, no ho dubteu, ha calat endins.

Ordi Broix

Sant Jaume 1995

am
santanyí
ÉS CÒPIA

Informació Municipal

PRESSUPOST MUNICIPAL ANY 1995

INGRESSOS

A) OPERACIONS CORRENTS

Imposts directes: <i>rústica, urbana, vehicles, I.A.E.</i>	389.625.000
Imposts indirectes: <i>impost s/construccions.</i>	25.000.000
Taxes i altres ingressos: <i>recollida de fems, clavegueram, ocupació del sòl.</i>	135.095.000
Transferències corrents: <i>Fons Nacional de Cooper. Municipal</i>	128.975.000
Ingressos patrimonials: <i>interessos, platges.</i>	26.002.000

A) OPERACIONS DE CAPITAL

Transferències de Capital: <i>de l'empresa privada i del C. Insular.</i>	3.802.000
Passius financers: <i>prèstecs</i>	2.000

TOTAL 717.500.000

DESPESES

A) OPERACIONS CORRENTS

Despeses de personal: <i>funcionaris, laborals, seguretat social i despeses de representació</i>	270.250.000
Despeses de béns corrents i serveis: <i>recollida de fems, vies urbanes, camins, clavegueram, enllumenat públic, festes.</i>	314.024.000
Despeses de finançament: <i>interessos d'operacions de crèdit.</i>	15.003.000
Transferències corrents: <i>subvencions, beneficència, acció social</i>	39.800.000

A) OPERACIONS DE CAPITAL

Inversions reials: <i>sanejament Santanyí, expropiacions, adquisicions, urbanit. Cala Llobards.</i>	57.021.000
Transferències de capital: <i>Plà millorament façanes</i>	4.000.000
Passius financers: <i>amortitzacions operacions crèdit</i>	17.402.000

TOTAL 717.500.000

PADRÓ D'HABITANTS

a 1 de gener de 1995

Santanyí	2.525	La Costa	54
Cala Figuera	429	Portopetro	217
S'Alqueria Blanca	866	Calonge	546
Cala d'Or	2.288	Es Llobards	437
Cala Llobards	141	Cala Santanyí	167
Es Cap des Moro	44		

TOTAL 7.714

DEMOGRAFIA

any 1995

Naixaments:	66 (35 nins i 31 nines)
Defuncions:	64 (34 homes i 30 dones)
Matrimonis:	22 (18 canònics i 4 civils)

PARC MÒBIL

Vehicles comprats el 94:	• Nisan-Patrol amb equipament contra incendis • Honda mod. SH-75 - Moto • Renault Exprés 1.9 - Diesel
Vehicle comprat el 95:	• Transit FT 190 EL - Furgoneta

VARIS

Amb la col·laboració del C.I.M. es varen crear dos **Punts verds**: A Santanyí, a la carretera de Cala Figuera; a Cala d'Or a ses Roquisses.

S'han fetes les dues primeres fases de la xarxa d'aigües brutes de la vila de Santanyí.

Pel solar de l'institut s'han adquirides algunes parcel·les adossades a les que ja hi havia.

El carrer Manuel de Falla i el de Alejandro Fleming s'han units amb uns terrenys que han estat comprats. També s'hi ha feta una zona verda.

Per sant Andreu de l'any passat es va inaugurar el Pavelló poliesportiu cobert.

Des del passat mes de maig, el camp de futbol té unes noves grades cobertes per als espectadors.

Jaume Mateu Martí va guanyar el premi del X certamen de poesia "Bernat Vidal i Tomàs" amb l'obra *El color del diumenge*.

La Secretaría del Estado de Educación va concedir el tercer premi del concurs nacional de programes educatius per ordinador al psicòleg d'E.G.B. de la zona a Mateu Adrover Pizà pel treball "WIN-ABC".

ELECCIONS

Resultats de les eleccions Municipals del 28.05.95

P.P.2.744	vots	U.M..261	vots
P.S.M. - N.M.880	vots	P.S.O.E.349	vots

L'Ajuntament està format per:

D. Cosme Adrover Obrador, P.P.
D. Joan Serra Pons, P.P.
D. Sebastià Obrador Company, P.P.
D. Miquel Amengual Guasp, P.P.
D. Marc Vallbona Adrover, P.P.
D. Joan Cabrer Burguera, P.P.
D. Joan Roig Rado, P.P.
D. Mateu Cànaves Barceló, P.P.
D. Salvador Escalas Vidal, P.P.
D. Jaume Amengual Coves, P.S.M. - N.M.
D. Joan Antoni Sunyer Montserrat, P.S.M. - N.M.
D.* Apol·lònia Rigo Rotger, P.S.M. - N.M.
D. Carlos R. Miranda Turrieta, P.S.O.E

A la sessió de constitució del nou Consistori va esser elegit batle D. Cosme Adrover Obrador amb 9 vots. D. Jaume Amengual Coves obtingué 3 vots i hi va haver una abstenció.

Am
santanyi
ÉS CÒPIA

ALON
SANTONI
ÉS CÒPIA

